

Marcin Chłosta

e-mail: marcin.chlosta@poczta.fm

 <https://orcid.org/0000-0003-4848-4297>

**Łapacz snów : studia o twórczości Neila Gaimana /
pod red. Weroniki Kosteckiej,
Anny Mik i Macieja Skowery ;
Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. –
Warszawa : Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,
2018. – 307, [1] s. ; 22 cm. –
(Literatura dla Dzieci i Młodzieży : Studia ; 13). –
ISBN 978-83-65741-20-2**

W roku 2018 ukazała się publikacja *Łapacz snów: studia o twórczości Neila Gaimana* wydana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w serii „Literatura dla Dzieci i Młodzieży”. Książka powstała z inicjatywy Koła Naukowego Baśni, Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej i Fantastyki Uniwersytetu Warszawskiego. Jej redaktorami są Weronika Kostecka, Anna Mik i Maciej Skowera – pracownicy Wydziału „Artes Liberales” i Instytutu Literatury Uniwersytetu Warszawskiego.

Przedmiotem tego obszernego opracowania jest recepcja twórczości Neila Gaimana – brytyjskiego powieściopisarza (m.in. *Koralina*, *Wilki w ścianach*, *Gwiezdny Pył*, *Nigdziebądź*, *Amerykańscy bogowie*) i twórcy opowiadań (np. zbiór *Dym i lustra*), poety i autora tekstów piosenek, scenarzysty komiksowego (cykl komiksowy „Sandman”, komiksy *Księgi magii*, *Czarna orchidea*, *1602*), filmowego i telewizyjnego, dziennikarza, eseisty i blogera, ucznia dwóch innych wybitnych pisarzy prozy fantastycznej i komiksowej: Terry’ego Pratchetta i Alana Moore’a.

Na publikację składa się 19 artykułów. Otwiera ją słowo wstępne, w którym redaktorzy krótko scharakteryzowali zawartość zamieszczonych tekstów oraz podkreślili, że autorzy, analizując twórczość N. Gaimana, wzięli pod uwagę dwa aspekty. Pierwszy dotyczy recepcji dzieł w zakresie literatury, którą pisarz tworzył dla dziecięcego i młodzieżowego czytelnika, drugi nawiązuje do postmodernistycznego odbioru jego dzieł przez badaczy kultury popularnej.

W pierwszym tekście Grzegorz Leszczyński (Uniwersytet Warszawski) omawia koncepcję Heideggerowskiego metafizycznego niepokoju, którą N. Gaiman przenosi do świata swoich dziecięcych bohaterów (m.in. Nik Owens z *Księgi cmentarnej*). Kluczowym aspektem tego artykułu jest ukazanie, w jaki sposób śmierć i doznania z nią związane kształtują postawy i wybory postaci omawianych dzieł.

A. Mik (Uniwersytet Warszawski) tematem swych rozważań czyni polską krytykę literacką wydanych w naszym kraju utworów N. Gaimana dla dzieci, takich jak: *Koralina* (wyd. pol. Warszawa 2003), *Księga cmentarna* (wyd. pol. Warszawa 2008), *Odd i Lodowi Olbrzymi* (wyd. pol. Warszawa 2010), *Ocean na końcu drogi* (wyd. pol. Warszawa 2013), *Na szczęście mleko...* (wyd. pol. Kraków 2013). Autorka zastanawia się, według jakich kryteriów dana pozycja została zakwalifikowana przez rodzimych krytyków do literatury dziecięcej, oraz dokonuje przeglądu pojawiających się w prasie recenzji. Zwraca uwagę na porównywanie twórczości N. Gaimana z innymi dziełami literackimi – serią o Harrym Potterze, a także *Alicją w Krainie Czarów* i *Księgą dżungli*.

Z kolei M. Skowera (Uniwersytet Warszawski) dokonuje analizy powieści N. Gaimana pt. *Ocean na końcu drogi*, przywołując Gaimanowską wizję dzieciństwa. Zastanawia się również, jaką wartość dla bohaterów tej książki stanowią właściwości ludzkiej pamięci.

Powieść grozy i jej przedstawicielka w twórczości N. Gaimana – *Koralina* to temat tekstu Katarzyny Slany (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie). Autorka eksponuje motyw sobowtórów, jej zdaniem główny element fabuły tej książki. Przybliżyła także związki utworu z klasyką dziewiętnastowiecznej literatury niesamowitej, zwłaszcza z wydanym anonimowo w Berlinie opowiadaniem Ernsta T.A. Hoffmanna pt. *Piaskun* (1817), w którym dzieciom – jak u N. Gaimana – wrywane są oczy. Według K. Slany źródłem inspiracji dla pisarza są również inni klasycy literatury grozy – Edgar Allan Poe, Robert Louis Stevenson, Oscar Wilde.

Przedmiotem artykułu Michała Zająca (Uniwersytet Warszawski) jest lęk bohaterki powieści graficznej *Wilki w ścianach*. Autor omawia współpracę N. Gaimana z grafikiem Dave'em McKeanem, który

uczestniczył w tworzeniu okładek do serii graficznej „Sandman”. Jest także odpowiedzialny za szatę graficzną *Koraliny* i *Księgi cementarnej*. M. Zając zwrócił szczególną rolę na aspekty terapeutyczne czytania i jego wpływ na naukę bezpiecznego przeżywania lęku właśnie w *Wilkach w ścianach*.

Ewelina Rąbkowska (Uniwersytet Warszawski, Muzeum Książki Dziecięcej w Warszawie) opisuje współpracę N. Gaimana z ilustratorem i twórcą książek dla dzieci Adamem Rexem, czego efektem jest picture-book *Dzień z życia Czu*. W warstwie tekstowej i ilustracyjnej utwór nawiązuje do tradycji fantazji zwierzęcej (np. *Powiatki*, *Piotruś Królik*, *Dwie niegrzeczne myszki* autorstwa Beatrix Potter). Są w nim też wyraźne odwołania do lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku w Stanach Zjednoczonych. Według autorki zarysowano w nim idee rewolucji posthumanistycznej, której głównym przywódcą jest mała panda Czu.

Tekst Magdaleny Szczepockiej (Uniwersytet Śląski w Katowicach) poświęcony jest jednej z najważniejszych serii komiksowych wszech czasów – cyklowi „Sandman”. Według autorki jest to postmodernistyczna gra z konwencją komiksu, literatury i innych dziedzin kultury popularnej. Opowieść o jednym z Nieskończonych wychodzi poza ramy gatunku, które do tamtej pory (lata osiemdziesiąte XX w.) przypisywano komiksowi. Publikacja odniosła natychmiastowy sukces, co obrazuje liczba zdobytych nagród: m.in. 25 Nagród Eisnera, czy nagroda World Fantasy Award z 1991 r. za adaptację *Snu nocy letniej*, po raz pierwszy i jedyny przyznana autorowi komiksu.

O grze z baśnią i rozwiązaniami formalnymi wyniesionymi z tradycyjnych narracji (np. z baśni braci Grimm), które N. Gaiman twórczo wykorzystuje i trawestuje, pisze Kamila Kowalczyk (Uniwersytet Wrocławski). Omawia ona teksty *Szkło, śnieg i jabłko* oraz *Śpiąca i wrzeczono*, uznawane za klasyczne przykłady opowiadania baśni na nowo. Autor dał w nich bowiem szansę poznania motywacji bohaterów negatywnych. Zaakcentowane zostały zwłaszcza perwersyjne i nietypowe zachowania seksualne postaci postrzeganych dotąd w pozytywnym świetle, zwłaszcza Śnieżki.

Podobną problematykę podejmuje W. Kostecka (Uniwersytet Warszawski), pisząc o połączeniu baśniowych i postmodernistycznych wizerunków kobiet, jakie N. Gaiman kreuje w swojej twórczości. Autorka zwraca uwagę, że jego dzieła, w których mamy do czynienia z tego typu bohaterkami, możemy nazwać baśniami feministycznymi. Określa je trzema cechami: dziwne, niesamowite i potworne.

Dariusz Piechota (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) omawia utwór *Gwiezdny pył*, zwracając uwagę na sposób kreowania

przez N. Gaimana kobiecych bohaterek. Wskazuje na analogie do kultury i literatury XIX w., nazywając tę powieść neowiktoriańską literaturą *fantasy*. Zwraca uwagę, że ukazany w niej został konflikt dualistycznego postrzegania rzeczywistości: empirycznego (wiktoriańskiej Anglii) i kontrempirycznego (magiczna przestrzeń – Królestwo Elfów), czego wynikiem będzie upadek świata patriarchalnego na rzecz zwycięstwa wizji feministycznych.

Tomasz Królak (Uniwersytet Warszawski), analizując powieść *Amerykańscy bogowie*, podkreśla, że wizja N. Gaimana dotycząca postrzegania literatury jest tożsama z wizją J.R.R. Tolkiena. Chodzi przede wszystkim o poglądy ojca współczesnej literatury *fantasy* zawarte w słynnym eseju *O baśniach* zamieszczonym w tomie *Potwory i krytycy* (Londyn 1983). Podobnie jak J.R.R. Tolkien w przypadku Anglii, N. Gaiman zamierzał stworzyć i uwspółcześnić mitologię swojej nowej ojczyzny – Stanów Zjednoczonych. T. Królak zwraca też uwagę na to, jak autor ukazuje codzienne rzeczy i zjawiska poprzez wprowadzenie do opowieści elementu magicznego.

Szymon Gruda (Uniwersytet Warszawski) podejmuje temat zainteresowania N. Gaimana mitologią nordycką, niejednokrotnie stanowiącą dla niego inspirację. Najbardziej widoczne jest to w powieściach *Amerykańscy bogowie* i *Odd i Lodowi Olbrzymi* oraz w opracowaniu *Mitologia nordycka*. W *Amerykańskich bogach* nietrudno dostrzec podobieństwo głównego protagonisty Baldura-Cienia do Sigmunda i Sigurda z tetralogii *Pierścień Nibelungów* Richarda Wagnera. W drugim utworze znajdziemy cały panteon mitologii ludów Północy, jako nawiązanie do *Eddy prozaicznej*.

Joanna Mikołajczuk (Uniwersytet Warszawski) zgłębia tajemnice kobiecych bohaterek powieści i komiksów N. Gaimana na przykładzie *Oceanu na końcu drogi*, w którym zastosowany został sztafaż mitologiczny w postaci przystającego do realiów XXI w. archetypu Wielkiej Bogini i jej trzech aspektów – Dziewicy, Matki i Staruchy.

Katarzyna Kaczor (Uniwersytet Gdański) przybliży sposób przedstawienia postaci aniołów w dwóch utworach N. Gaimana: *Morderstwa i tajemnice* oraz *Nigdziebądź*. Autorka dostrzega podobieństwo do konwencjonalnej wizji aniołów, zobrazowanej we współczesnym kinie, np. w *Niebie nad Berlinem* Wima Wendersa (postać Raguela z *Morderstw i tajemnic*) i *Dekalogu* Krzysztofa Kieślowskiego (Inslington z *Nigdziebądź*). K. Kaczor podejmuje też próbę odpowiedzi na pytanie, czy istnieje pojęcie złego anioła.

Agnieszka Polachowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) porusza temat narcyzmu rozumianego jako zjawisko społeczne

zdiagnozowane m.in. przez Zygmunta Freuda. Opisuje np. Doktora Destiny z *Preludiów i nokturnów*, pierwszego tomu serii „Sandman”, oraz seryjnych morderców z tomu drugiego, *Dom lalki*, jako przykłady postaw narcystycznych we współczesnym świecie. Wskazuje, że N. Gaiman wyraża krytyczny stosunek wobec takich postaw (np. w powieści *Nigdziebądź*).

Krzysztof Rybak (Uniwersytet Warszawski) omawia postmodernistyczną wizję starożytnych syren, wzorowanych na stworzeniach z mitologii grecko-rzymskiej. Odwołuje się do trzech aspektów tych stworzeń: uwodzicielskiej cielesności, zabójczego śpiewu i śmiertelności natury. Analizowane opowiadanie N. Gaimana *Jak rozmawiać z dziewczynami na prywatkach* mówi o bohaterach kuszonych przez piękne dziewczyny, jednak w ostateczności przeciwstawiających się ich wdziękowi. K. Rybak porównuje przedstawione w opowiadaniu zachowania i obrazy do wyobrażeń syren w literaturze antycznej.

Izabela Poniatowska (Uniwersytet Warszawski) przedstawia kwestię zaangażowania N. Gaimana w świat mediów społecznościowych. Ukazuje wspólne projekty pisarza z jego żoną Amandą Palmer – kompozytorką, wokalistką i performerką, a także przedstawia działalność ich wspólnego wydawnictwa *An Evening with Neil Gaiman and Amanda Palmer*.

Ostatni tekst tomu, autorstwa Natalii Kuc (badaczka niezależna), mówi o przyjaźni pisarza z piosenkarką Tori Amos, co obrazują wzajemne odniesienia w ich twórczości. N. Gaiman jest wspomniany w piosenkach T. Amos, a piosenkarka i jej wizerunek pojawiają się w jego powieściach, np. w *Gwiezdnym pyłe* (jako nimfa przemieniona w buk o rdzawych liściach), na niej wzorowana jest też postać Maligny, jednej z Nieskończonych w cyklu „Sandman”.

Prezentowane w książce teksty są różnorodne, tak jak i różnorodna jest twórczość N. Gaimana. Autorzy analizują jego utwory i zachęcają do zapoznania się z nimi. Przywołują ciekawe oceny i interpretacje poszczególnych dzieł, podkreślając, ich niejednoznaczność i wielość odwołań do innych wytworów kultury.

Tekst wpłynął do redakcji 3 kwietnia 2020 r.